

De dubbele paradox van de Iraanse energiesector

Hans Schippers en
Lucia van Geuns

In Iran bestaat wat betreft de energievoorziening een paradoxale situatie. Het land is, na Saoedi-Arabië, de tweede olieproducent van de OPEC-landen en de vierde grootste olie-exporteur ter wereld. Iran heeft verder, na Rusland, de grootste aardgasreserve. Onder meer door de weinig raffinagecapaciteit en een sterk stijgende binnenlandse consumptie moet Teheran echter veertig procent van zijn olieproducten invoeren. Kernenergie, dat de situatie kan verbeteren, levert een bijdrage aan de problemen, omdat de regering geen opening van zaken wil geven over de uraniumverrijking. Dit artikel onderzoekt hoe deze situatie kon ontstaan. Kernpunten hierbij zijn de rol en invloed van de olie- en gasproductie in de Iraanse maatschappij en het effect van de internationale sancties. Bijzondere aandacht is er voor de rol van kernenergie in Teherans energiepolitiek.

Olie, gas en de economie

Aardolie en aardgas vormen de motor van de Iraanse economie. De olieproductie bedroeg in 2009 circa 3,7 miljoen vaten per dag. Dit is goed voor ongeveer zeventig procent van de inkomsten van de staat. Ruim tachtig procent van de exportopbrengsten is afkomstig van ruwe olie. Het belang van de gaswinning stijgt de laatste tijd, onder meer door de start van de aanleg van een pijpleiding naar Pakistan. Het grootste deel van de gasvoorraden is echter nog onontgonnen of in ontwikkeling, zoals het reusachtige *South-Pars* veld in de Perzische Golf. Ter vergelijking: de export van (petro)-chemische producten is goed voor vier procent, fruit en noten voor twee procent, auto's eenzelfde percentage en de bekende Perzische tapijten voor één procent van de inkomsten uit export.

De grote inkomsten uit de oliewinning hebben tal van nieuwe economische ontwikkelingen mogelijk gemaakt. Iran heeft een eigen automobielenindustrie, die meer dan één miljoen auto's per jaar produceert. Het land is bezig met de opbouw van een geneesmiddelenindustrie en de sector consumentenelektronica. Er zijn verder tal van nieuwe infrastructurele werken aangelegd, zoals de uitbreiding van de metro van Teheran. In de toeristenindustrie, waarvan een sterke groei wordt verwacht, is eveneens veel geïnvesteerd. Iran heeft, voornamelijk uit olie-inkomsten, een valutareserve van rond de tachtig miljard dollar.¹

Het algemene beeld van de economie is echter minder gunstig. De inflatie bedraagt meer dan tien procent en de werkloosheid is officieel rond de twaalf procent, maar daadwerkelijk mogelijk boven de twintig procent. Veel goed opgeleide Iraniërs vertrekken dan ook naar het buitenland om daar hun geluk te beproeven. Ongeveer één vijfde van de bevolking leeft onder de armoedegrens, een percentage dat de laatste decennia nauwelijks is gewijzigd.

Een groot probleem is de omvangrijke staatsinvloed op de economie. Ongeveer negentig procent van de Iraniërs is voor zijn inkomen direct of indirect afhankelijk van de overheid. Slechts delen van de landbouw, de ambachtelijke nijverheid en de handel in vooral levensmiddelen zijn in particuliere handen. Belangrijke sectoren van de economie worden beheerst door liefdadigheidsinstellingen. Zij betalen weinig belasting en worden nauwelijks gecontroleerd. Het bestuur van deze door de staat geïmplementeerde instellingen is in handen van geestelijken, die daarin vaak familieleden betrekken.

De laatste jaren hebben verder bedrijven die verbonden zijn met de fundamentalistische Revolutionaire Garde hun activiteiten sterk uitgebreid. Zij hebben grote belangen in onder meer de auto-industrie, bouwbedrijven en firma's die actief zijn bij de ontwikkeling van het *South-Pars* gasveld. Naar verluidt zou de Garde nu een derde van de economie controleren.²

Een ander probleem zijn de subsidies waarmee veel producten kunstmatig goedkoop worden gehouden. Dit geldt in de eerste plaats voor eerste levensbehoeften, maar ook voor benzine. Autobrandstof kost circa zeven cent en is daarmee goedkoper dan een fles mineraalwater. Met subsidies voor de kosten van energie was in 2008 een bedrag van 84 miljard dollar gemoeid. De staatsbijdrages leidden tot verspilling, smokkel naar buurlanden en grote tekorten op de betalingsbalans. In 2010 heeft het parlement een wet aangenomen om de subsidies af te schaffen en in plaats daarvan bepaalde groepen inkomenssteun te geven. Deze maatregel moet in september van dit jaar ingaan. Dit zal waarschijnlijk leiden tot een hogere inflatie en prijsstijgingen.³

De olie-industrie

De olie-industrie is niet alleen de kurk waarop de hele Iraanse economie drijft. De bedrijfstak heeft tevens een grote symbolische waarde. In Iran werd ongeveer honderd jaar geleden voor het eerst olie gevonden. De winning kwam daarna voor zestig jaar in handen van de Britse *Anglo-Iranian Oil Company*. Toen Iran begin jaren vijftig via onderhandelingen trachtte gunstigere financiële voorwaarden te bereiken, mislukte dit. De daarna aan de macht gekomen premier Mossadeq onteigende vervolgens de bezittingen van de *Anglo-Iranian Oil Company* en richtte de *National Iranian Oil Company* (NIOC) op.

De regeringsleider kwam door zijn politiek in grote problemen. Londen bevroor de Iraanse banktegoeden en sloot de Perzische Golf af, waardoor olie-uitvoer onmogelijk werd. Mossadeq kon aanvankelijk rekenen op veel sympathie in het buitenland, maar overspeelde zijn hand. Hij wees enkele Amerikaanse compromisvoorstellen af en raakte, mede door een conflict met sjah Reza Pahlevi, in de binnenlandse politiek geïsoleerd. Zijn samenwerking met de communistische Toedehpartij kostte hem in de tijd van de Koude Oorlog de Amerikaanse steun. Samen met het leger en de monarchisten organiseerde de CIA in 1953 een coup, waarbij Mossadeq werd afgezet. De gevluchte sjah kon terugkeren.

De episode-Mossadeq had als gevolg dat de Iraanse regering kort daarna in staat was een belangrijk verbeterd contract met de NIOC af te sluiten. Dit bedrijf bestond inmiddels uit een consortium van zeventien maatschappijen met daarin een voorname positie voor *British Petroleum* (BP). Het aandeel van de staat in de olieopbrengsten nam geleidelijk verder toe. Na de machtsovername van Khomeini in 1979 werd de NIOC opnieuw genationaliseerd.⁴

Tijdens de oorlog met Irak (1980-1988) liepen door bombardementen de oliewinning en vooral de raffinaderijen zware schade op. Dit is slechts gedeeltelijk hersteld. Op het ogenblik moet Iran ongeveer veertig procent van zijn behoefte aan geraffineerde olie importeren.

De olie-industrie produceerde in 1974 circa zes miljoen vaten per dag. Na 1979 is dit niveau echter niet meer gehaald. Oorzaken daarvan zijn de oorlogssituatie, onvoldoende investeringen en een hoge mate van natuurlijke afname in de Iraanse olievelden. Deze bedraagt circa negen procent per jaar. De NIOC slaagt er verder slechts in 24 tot 27 procent van de olie uit de bronnen te winnen. Dit is tien procent lager dan het wereldgemiddelde.

De Iraanse oliewinning kan veel betere resultaten behalen wanneer zij op grotere schaal gebruik zou maken van nieuwe technologieën, zoals de injectie van aardgas in oude bronnen. Door lekkage bij transport en opslag gaan verder naar schatting 400.000 à 500.000 vaten olie per jaar verloren.⁵ Volgens de Iraanse minister van olie-zaken Masoud Mirkazemi moet zijn land circa 25 miljard dollar per jaar in de olie- en gasector investeren om olie-export gaande te houden. Doet men dit niet dan zou Iran op enige termijn importeur van olie worden, aldus de minister.⁶

Amerikaanse sancties

Sancties tegen Iran bestaan al sinds 1979. Om een scenario als in 1953 bij de val van Mossadeq te voorkomen bezetten radicale studenten toen de Amerikaanse ambassade. Ofschoon bewijs voor een CIA-complot ontbrak, bleven de ambassade en het personeel ervan bijna een jaar

bezet en gegijzeld. De Amerikaanse president Carter reageerde door alle Iraanse tegoeden in de Verenigde Staten – naar verluidt ongeveer twaalf miljard dollar – te bevriezen. Een klein deel daarvan is dat nog steeds.

Na aanslagen van de met het Khomeini-bewind samenwerkende Hezbollahbeweging op de Amerikaanse ambassade en een mariniersbasis in Libanon in 1984 plaatste Washington Iran op de lijst van landen die terreur steunen. Dit leidde tot een verbod op ontwikkelingshulp. Later vielen ook leningen onder het verbod. Tijdens de Iraans-Iraakse oorlog, waarbij Iran onder meer enkele tankschepen in de Perzische Golf met raketten beschoot, volgde een verbod op de levering van wapens en goederen met een strategische betekenis, zoals vliegtuig- en helikopteronderdelen. Dit verbod gold overigens ook voor Irak.

Ongerustheid over de bewapeningswedloop in landen rond de Perzische Golf leidde in de jaren negentig tot verdergaande sancties tegen Teheran, dat ervan werd verdacht een programma voor

de ontwikkeling van massavernietigingswapens (*Weapons of Mass Destruction*, ofwel WMD) erop na te houden. Door de *Iran-Irak Non-Proliferation Act* (1992) kwamen goederen met een mogelijke *dual use* bestemming eveneens op de lijst van verboden zaken.

President Clinton (1993-2001) zette de tegen beide landen gerichte *dual containment* politiek voort, waarbij het initiatief vaak lag bij de Republikeinen die in die tijd in beide kamers van de volksvertegenwoordiging de meerderheid hadden. De maatregelen richtten zich wat betreft Iran vooral tegen investeringen door Amerikaanse bedrijven in de olie-industrie en de verkoop van Amerikaanse goederen. Het Duitse Siemens-concern werd onder druk gezet om af te zien van de herbouw van kerncentrale in Bushehr.⁷

In 1996 kwam verder de *Iran-Libya Sanctions Act* (ILSA, later *Iran Sanctions Act*, ISA) tot stand, die wat betreft Iran vooral was gericht op het belemmeren van pogingen om nucleair materiaal te verwerven. Ook investeringen groter dan twintig miljoen dollar van buitenlandse oliemaatschappijen in de Iraanse olie-industrie werden onderzocht, voordat toestemming werd verleend. Deze onderzoeken leidden niet tot sancties. Bij de terughoudende Amerikaanse politiek in deze periode speelde een rol dat in 1997 de gematigde geestelijke Khatami tot president was gekozen. Hij streefde naar hervormingen en een dialoog met het Westen, maar kreeg daarvoor van de Raad van Hoeders van de Revolutie, die in hoofdzaak het buitenlandse beleid bepaalt, geen ruimte.

Van groter belang was dat de Europese Unie zich scherp verzette tegen maatregelen tegen Europese bedrijven en zelfs een klacht tegen Washington indiende bij de Wereldhandelsorganisatie. Van de onderzoeken, waarvan de betrokken bedrijven zelf niet op de hoogte zijn, gaat echter een intimiderend effect uit. De ISA werd in 2001 verlengd.

Na de aanslagen van september 2001 nam president Bush maatregelen tegen personen en organisaties die het terrorisme bevorderden. Een aantal met de fundamentalistische Revolutionaire Garde verbonden instellingen, banken en personen kwam hierdoor op de zwarte lijst. De Garde werd gezien als betrokken bij terrorisme.

Daarnaast heeft het ministerie van Financiën nog maatregelen genomen om handelscontacten met Teheran te belemmeren. Hierbij zijn bijvoorbeeld zakelijke transacties van Amerikaanse bedrijven en personen met Iran en financiële instellingen in dat land verboden. Op deze wijze zijn Amerikaanse investeringen in de energie-industrie onmogelijk gemaakt. Ook hebben Iraanse banken vrijwel geen toegang meer tot het Amerikaanse financiële systeem.⁸

President Obama deed na zijn aantreden in 2009 een toenaderingspoging tot het Iraanse regime. Hij stelde een dialoog voor om de politieke impasse tussen de twee landen te doorbreken.

*Ahmadinejad:
sancties zijn
'a used handkerchief,
fit for the dustbin'*

Toen een adequate reactie uitbleef zette hij de sanctiepolitiek voort. Het Congres nam eind 2009 wetten aan die maatregelen mogelijk maakten tegen buitenlandse bedrijven die geraffineerde olieproducten aan Iran leverden of betrokken waren bij de bouw van raffinaderijen. Zich baserend op deze wetgeving kondigde Obama eind juni 2010 nieuwe stappen aan tegen ondernemingen die zaken deden met de Revolutionaire Garde of de Iraanse olie-industrie. Onder de sancties vielen ook niet-Amerikaanse firma's die leningen verstrekten, verzekeringen afsloten of schepen ter beschikking stelden aan Iraanse energiebedrijven.⁹

VN en EU-maatregelen tegen Iran

De hiervoor beschreven Amerikaanse maatregelen gaan verder, maar overlappen tevens voor een deel de sancties die vanaf december 2006 door de VN werden vastgesteld. Dit gebeurde nadat in 2002 geheim gehouden Iraanse inspanningen om uranium te verrijken bekend waren gemaakt. Iran heeft het Non-Proliferatie Verdrag (NPV) ondertekend en werkte mee aan inspecties door het *International Atomic Energy Agency* (IAEA), maar had enkele nucleaire faciliteiten niet aangemeld. Nadat Teheran niet was ingegaan op herhaalde verzoeken om de uraniumverrijking te staken en mee te werken aan IAEA-inspecties werden door de Veiligheidsraad tot vier maal toe sancties uitgevaardigd.

In grote lijnen kwamen die neer op een verbod om aan Iran *WMD*-wapens te leveren, het bevriezen van tegoeden van een aantal financiële instellingen en banken, een verbod op het leveren van zware wapens, zoals tanks, oorlogsschepen en raketten. Ook vielen hieronder reisverboden voor enkele tientallen personen, oplettenheid bij het doen van zaken met een aantal Iraanse banken en een verzoek om verdachte vracht van Iraanse luchtvaartmaatschappijen en rederijen te controleren.

Pogingen van de regering-Obama om bij de laatste VN-sanctieronde de Iraanse olie- en gasindustrie direct te treffen hadden geen resultaat, omdat vooral China daaraan niet wilde meewerken. Dit land is voor ongeveer vijftien procent van zijn olie-import afhankelijk van Iran en is ook betrokken bij diverse exploratieprojecten en de voorgenomen bouw van een raffinaderij in Iran. Peking voelt daarom voorlopig weinig voor maatregelen tegen de Iraanse energie-industrie. Hetzelfde geldt, zij het in mindere mate, voor Rusland, dat eveneens met Iran samenwerkt bij een aantal energieprojecten en de herbouw van de kerncentrale in Bushehr. China en Rusland zijn geen voorstanders van een met atoomwapens uitgerust Iran, maar schatten de strategische dreiging lager in.

De EU doet mee met de VN-sancties, maar heeft daarnaast onlangs maatregelen aangekondigd die verder gaan dan de laatste sanctieronde. Investerings, technische hulp en kennisoverdracht aan de Iraanse olie- en gasindustrie werden verboden. Iraanse

scheepvaart- en luchtvrachtbedrijven mogen niet langer in de EU opereren. Op verschillende Europese vliegvelden weigeren olie-maatschappijen om Iran Air kerosine te leveren.¹⁰

Hoe effectief zijn de sancties?

Over de werking van de sancties is de afgelopen jaren veel gediscussieerd. Het staat buiten kijf dat de sancties, en dan met name de Amerikaanse, invloed hebben gehad op de Iraanse economie en energie-industrie. Er wordt gesproken over miljarden dollars schade. Over de resultaten zijn de meningen echter verdeeld.

In de eerste plaats is het voor Amerikaanse ondernemingen en personen vrijwel onmogelijk geworden om legaal met Iran zaken te doen. Dit is een flinke belemmering voor Iraanse bedrijven die werken met vóór de islamitische revolutie aangeschafte Amerikaanse apparatuur en machines. Iran Air bijvoorbeeld heeft grote moeite om goede onderdelen voor haar oude Boeings te vinden.

Omdat de Verenigde Staten een belangrijk centrum voor internationaal economisch verkeer zijn, kan Washington verder druk uit oefenen op buitenlandse bedrijven. De meeste multinationals hebben een beursnotering op *Wallstreet*. Zij doen zaken in dollars en zijn daarom kwetsbaar voor controles van het ministerie van Financiën. Bij overtreding kunnen zware sancties volgen. Dit ondervond ABN-AMRO, dat in 2005 een boete van tachtig miljoen dollar kreeg omdat onvoldoende was nagegaan of er zaken waren gedaan met bedrijven die voorkwamen op de zwarte lijst. Als gevolg van de Amerikaanse maatregelen hebben veel grote buitenlandse banken hun vestigingen in Iran gesloten.¹¹

Belangrijke Europese energiebedrijven, zoals Shell, het Spaanse Repsol, Total en de Italiaanse ENI hebben zich inmiddels teruggetrokken uit olie- en gasprojecten. Enkele Russische en Chinese bedrijven hebben hun werkzaamheden eveneens gestopt of sterk teruggebracht. Behalve de dreiging van sancties speelde bij deze besluiten ook de onderhandelingsstrategie van de NIOC en de overheid een rol. Besprekingen sleepten zich jarenlang voort zonder dat resultaten werden bereikt. Bereikte resultaten werden zonder uitleg herroepen.

Voor Iran is het na de recente maatregelen ook veel moeilijker geworden geraffineerde olie te kopen. Het land heeft circa

achttien miljoen liter per dag nodig. Ongeveer de helft hiervan werd geleverd door drie Zwitserse bedrijven: Vitol, Trafigura en Glencore. Zij hebben in het voorjaar van 2010 laten weten dat zij hun verkopen zullen staken. Ook het Franse Total, dat zich eerder al terugtrok uit de ontwikkeling van een olieveld, is, onder protest, met leveranties gestopt. Het zelfde deden Petronas uit Maleisië en Reliance uit India en het Russische Lukoil.¹² Verschillende Chinese bedrijven, onder andere ZhenHua Oil; het Venezolaanse staatsbedrijf Petróleos de Venezuela en kleinere bedrijven uit de regio zijn in het gat in de markt gesprongen en hebben contracten afgesloten voor leveranties.

Een minstens even groot probleem voor Teheran zijn belemmeringen bij het afsluiten van transportverzekeringen. Marktlieder Lloyds heeft recent bekend gemaakt niet langer benzine-transporten van en naar Iran te verzekeren. Andere verzekeraars of herverzekeraars hebben gezegd dit voorbeeld te volgen. Pogingen van de regering om zelf verzekeringen aan te bieden zijn tot nu toe vanwege de zeer hoge kosten mislukt.¹³

De Iraanse regering reageert tot nu toe schouderophalend op de sancties. Ahmadinejad omschreef ze als *'a used handkerchief fit for the dustbin.'* Andere regeringsmedewerkers wezen erop dat het land open verbindingen heeft met zijn buurstaten. Met andere woorden: Iran zou zijn olievoorraden misschien anders moeten organiseren, maar werd niet echt zwaar getroffen.¹⁴

Dit zal misschien zo zijn voor wat betreft de olie-import, voor andere zaken zoals de bankenboycot, de verzekeringskwesitie, leveranties voor raffinaderijen en de ontwikkeling van olie- en gasvelden lijken de sancties effectief te zijn. Natuurlijk, bedrijven uit de regio, Venezuela en wellicht Rusland, Wit-Rusland en China zijn bereid tegen goed geld hulp te bieden. Hun technologische kennis is echter vaak beduidend minder dan van de grote westerse oliebedrijven.

De kans dat met de sancties een koerswijziging in het Iraanse atoomprogramma wordt bereikt lijkt echter beperkt. De buitenlandse maatregelen bieden de regering-Ahmadinejad de mogelijkheid nieuwe populariteit te verwerven door de VN en de Verenigde Staten de schuld te geven van de olietekorten en de stagnatie en oplopende kosten bij allerlei projecten.¹⁵

Teheran raakt door de sancties verder geïsoleerd. De Iran-deskundige Ray Takeyh wijst erop dat het land daardoor steeds minder in staat is conventionele bewapening op peil te houden. Traditionele leverancier Rusland aarzelt met verkopen en Iran heeft niet de beschikking over een eigen wapenindustrie van niveau. Buurstaten, Saoedi-Arabië voorop, bewapenen zich in hoog tempo. Een atoombom biedt de mogelijkheid om de steeds grotere achterstand op het terrein van conventionele bewapening te compenseren.¹⁶

Wel is het mogelijk dat de sancties een aansporing zijn voor de economische elite en de stedelijke middenklasse om druk op de regering uit te oefenen om zich bij het conflict met de internationale gemeenschap over de uraniumverrijking flexibeler op te stellen. Deze groepen ondervinden de meeste schade van de sancties. Dit zijn echter tevens de kringen, die de 'groene oppositie' rond Moussavi steunen, wat hun positie verzwakt.

Nucleaire plannen en de energievoorziening

In Iran doet zich de paradoxale situatie voor dat kernenergie, die had moeten bijdragen aan de ontwikkeling van de economie en de energievoorziening, door de sancties er al jaren de grootste belemmering voor vormt. Met Russische hulp heeft Iran eind augustus de herstelde reactor van Bushehr (1000 MW) in gebruik genomen. De door Rusland geleverde laagverrijkte splijtstof wordt na gebruik teruggestuurd naar dit land. Teheran heeft plannen bekend gemaakt om voor 2020 nog 7000 MW aan nucleaire elektriciteit te verwezenlijken. Het daarvoor benodigde uranium wil het land zelf verrijken in tien nog te bouwen installaties.

Kernenergie heeft zeker voordelen voor het land, omdat hierdoor in de toekomst meer olie en aardgas vrijkomen voor export. Kernenergie is verder veel minder vervuilend dan de verouderde oliecentrales, die nu nog een deel van de elektriciteit leveren. Kernenergie zou ook schoner en goedkoper zijn dan aardgas als brandstof voor energiecentrales, ofschoon dit laatste omstreden is.¹⁷

De problemen voor Iran komen echter niet voort uit de toepassing van vreedzame kernenergie, maar uit de daarmee verbonden kwesitie van de uraniumverrijking. Velen menen dat het land in het geheim werkt aan de ontwikkeling van kernwapens. Ook wanneer Teheran zich aan de regels van het NPV had gehouden, zouden de nucleaire plannen in de regio tot onrust hebben geleid. De huidige spanningen hadden echter vermeden kunnen worden.

Staat met een missie

Iran is een land met een groots verleden, dat moeite heeft zijn plaats te vinden in de huidige tijd. Dat was al het geval onder de sjah, die in samenwerking met het Westen probeerde zijn land de status van regionale grootmacht te geven. Hij was het ook die, met hulp van de Verenigde Staten, kernenergie in Iran introduceerde.

De islamitische geestelijken die na de revolutie van 1978 de macht overnamen proberen met een andere ideologische basis het zelfde te doen. Het sjiitische Iran beschouwt zich als de islamitische leidman, die een eind moet maken aan niet-islamitische invloeden in het Midden-Oosten. Deze doelstelling stuit op weerstand van de

Arabisch sprekende soennitische meerderheid in de regio en heeft geleid tot conflicten met 'Grote Satan' Amerika en zijn bondgenoot Israël. Dit laatste land wordt voorgesteld als een niet in de regio thuishorende entiteit, die moet verdwijnen. Iran trekt echter niet zelf ten strijde, maar gebruikt hiervoor bewegingen als Hezbollah en Hamas.

Een zelfde soort voorzichtigheid en pragmatisme blijkt uit de opstelling van Teheran ten aanzien van Rusland en China. De bloedige onderdrukking van opstanden van Tsjetsjenen en Oeigoeren, beide islamitische broedervolken, werd door de ayatollahs genegeerd. De leidende elite van geestelijken heeft die twee landen, vroeger aangeduid als de 'Kleine Satan,' nodig om zich politiek en economisch te handhaven.

Dit streven naar machtshandhaving kan ook leiden tot concessies van die elite in de kwestie van de uraniumverrijking. Deze zaak is in steeds sterkere mate de identiteit van het regime gaan bepalen.¹⁸ De werkelijke bedreiging voor de islamitische elite komt echter voort uit de binnenlandse politieke verhoudingen. De regering Ahmadinejad staat onder grote druk om de jeugdige bevolking een zekere mate van welvaart te bieden. De sancties en de daarmee verbonden kosten vormen daarvoor mede een belemmering. De stedelijke arbeiders- en middenklasse hebben bij de laatste verkiezingen al voor een belangrijk deel op de oppositie gestemd. Wanneer de ontevredenheid overslaat naar het platteland verliest het regime zijn machtsbasis.

De ayatollahs kunnen dan meewerken aan een staatsgreep door de Revolutionaire Garde. Daarover wordt binnen en buiten Iran al gespeculeerd.¹⁹ Het is echter ook mogelijk dat zij het verstandiger achten om het IAEA tegemoet te komen wat betreft de nucleaire activiteiten. Er zijn al enkele stappen in die richting gezet, zoals het aanvankelijk aanvaardde, maar daarna verworpen voorstel van de EU en VN om een deel van de Iraanse uraniumvoorraad buiten het land te verrijken voor gebruik voor medische doeleinden.

Uit deze zigzagkoers kan blijken dat de leidende elite verdeeld is: terwijl Ahmadinejad stoere taal laat horen heeft Jalili, het Iraanse hoofd van de onderhandelaars over nucleaire zaken, de EU uitgenodigd om in september nieuwe onderhandelingen te beginnen. EU-buitenlandchef Ashton heeft daarin toegestemd, op voor-

waarde dat ze zijn gericht op het Iraanse atoomprogramma.²⁰ Van groot belang voor de uitkomst van die besprekingen is de effectiviteit van de recent verscherpte sancties.

Hans Schippers is wetenschappelijk medewerker op de TU/e, waar hij het college *Techniek, Vrede en Veiligheid* coördineert. Tevens is hij publicist over het Midden-Oosten.

Lucia van Geuns is adjunct-hoofd *Clingendael International Energy Programme*.

Wilt u reageren? Mail de redactie: redactie@atlcom.nl.

*Iran is een land met
een groots verleden,
dat moeite heeft
zijn plaats te vinden
in de huidige tijd*

1. 'BP Statistical Review of World Energy, Iran,' juni 2010, *bp.com*. *statisticalreview*; Lionel Beehner, 'What Sanctions Mean for Iran's Economy,' *Council on Foreign Relations.org (CRF.org)*, 5 mei 2006, 1-3.
2. Mark Gregory, 'Expanding Business Empire of Iran's Revolutionary Guards,' *BBCNews, Middle East*, 26 juli 2010.
3. CFR.org, 'Tehran's Oil Dysfunction,' februari 2007; Paul Rivlin, 'Iran's Energy Vulnerability,' *MERIA*, 10 (4), dec. 2006, 1-17.
4. Hans Schippers, 'Amerika contra Mossadeq,' *Geschiedenis Magazine*, 41, (4), 40-44.
5. *Enerpub.com*, Iran: Energy Profile, 3 okt. 2007.
6. *Upstreamonline*, 10 mei 2010.
7. Kenneth Katzman, 'Iran Sanctions,' *CRS Report for Congress*, 9 april 2010, 1-30; Herman Franssen, Elaine Morton, 'A Review Of US Unilateral Sanctions Against Iran,' *The Middle East Economic Survey*, no 34, augustus 2002, 1-6.
8. Katzman, *ibid.*, 17-19.
9. *BBCNews.com*, 1 juli 2010.
10. Erdbrink, *NRC/Handelsblad*, 20 juli 2010; *BBCNews.com*, 26 juli 2010.
11. Sico van der Meer, Economische sancties tegen Iran, successen en tegenvallers, *Internationale Spectator*, 62, (9), 451-453.
12. Volgens sommige berichten zou Lukoil de olieleveranties in augustus hebben hervat.
13. Katzman, *ibid.*, 7,8; Erdbrink, *ibid.*
14. *BBCNews.com*, 26 juli 2010.
15. Katzman, *ibid.* 6,7.
16. Ray Takeyh, 'The downside of sanctions on Iran,' *International Herald Tribune*, 26/27 juni 2010.
17. *BBCNews.com*, 16 augustus 2010; A.F. Alhajji, 'The impact of Iran's nuclear standoff on world energy security,' *Energy and Environment*, 18, (5), 2007, 549-565.
18. James Lindsay, Ray Takeyh, 'After Iran Gets the Bomb,' *Foreign Affairs.com*, maart/april 2010.
19. Ramin Jahanbegloo, *The Daily Star*, 3 feb. 2010.
20. *Reuters.com*, 14 juli 2010.